

Normer och normkritik

Matris för att normkritiskt granska material, arbetssätt eller bemötandet i en verksamhet

Varför granska normer kritiskt?

Sociala normer påverkar hur människor beter sig och bemöter varandra, vad som anses vara normalt eller avvikande, för vem och i vilket sammanhang. De kan beskrivas som riktmärken eller mönster kring vad som anses vara tillåtet och passande i ett samhälle, och kring vad som inte anses vara tillåtet eller passande*. Normer varierar i tid och rum, och är ibland väldigt lokala. Det som anses vara rätt eller normalt på en plats eller i en miljö behöver inte vara rätt på en annan plats. Normer kan påverka hur verksamheter bedrivs, vilka som prioriteras och hur människor bemöts.

Människor som är eller beter sig enligt normen får olika slags privilegier medan den som inte passar in i normen förväntas ändra sig eller drabbas av olika slags negativa konsekvenser. Normbrytare utsätts ofta för fördomar, ett sämre bemötande och diskriminering (se illustration diskrimineringsgrund och normer, bild 3). Att följa normen är inte någonting fel, de flesta tillhör normen i något sammanhang. Däremot är det svårare för personer inom normen att förstå, eller kanske till och med märka, vilket bemötande, vilka utmaningar och begränsningar som de som inte följer normen möter. Att ha flera delar av ens identitet som bryter mot normen innebär fler utmaningar (se illustration intersektionalitet, bild 3). Till exempel kan normbrytande sexualitet vara en större utmaning för den som är äldre, utrikes född eller har en funktionsnedsättning än för den som är ung, inrikes född och saknar funktionsnedsättning.

För att kunna säkra att sociala normer i en verksamhet inte skapar hinder eller begränsar människor är det viktigt att kritiskt granska vilka normer som finns i en verksamhet, både i strukturer och arbetssätt, men också i samspelet människor emellan. En kritisk granskning krävs för att fånga samband om vad som påverkar vad och veta vad som riskerar att begränsa människor för att kunna göra något åt det.

* Läs mer om normer i exempelvis: Riksförbundet för sexuellt likaberättigande RFSL, 2012.

Normer och normkritik

*Figuren illustrerar intersektionalitet: att olika delar av en människas identitet, och de normer och maktordningar som hänger samman med dessa, påverkar och förstärker varandra. En människas möjligheter och handlingsutrymme påverkas av flera olika delar av hens identitet, samtidigt

<u>DISKRIMINERINGSGRUND</u>	<u>NORM</u>
KÖN	MASKULINITET
KÖNSIDENTITET/ KÖNSUTTRYCK	CIS-IDENTITET
ETNISK TILLHÖRIGHET	VITHET/SVENSKHET
RELIGION ELLER ANNAN TROSUPPFATTNING	SEKULÄR ELLER KRISTEN
FUNKTIONSNEDSÄTTNING	FUNKTIONSFULLKOMLIGHET
SEXUELL LÄGGNING	HETEROSEXUALITET
ÅLDER	VUXENHET

*Figuren illustrerar kopplingen mellan respektive diskrimineringsgrund och dominerande norm i samhället. Att inte tillhöra den dominerande normen kan vara begränsande

Frågor att ställa sig inför granskning

Matriserna på bild 5 och 6, samt punktlistan på bild 7, är ett stöd för att normkritiskt granska material, arbetssätt eller bemötandet i en verksamhet och genom det öka medvetenheten om normer som råder i verksamheten. Det ger en bra grund för förbättringsåtgärder som kan behövas för att minska begränsande normer och öka möjligheterna för fler.

Några frågor som med matrisernas hjälp kan besvaras i en normkritisk granskning är:

- Vilka normer är rådande inom vår verksamhet/vårt område?
- Vilka av dessa vill vi behålla? Vilka vill vi utmana?
- Vilken bild av vår verksamhet/vårt område vill vi förmedla och vilka bilder behöver vi då använda?
- Vilka får mest utrymme? Vilka syns på bilder och hur? Hur presenteras män respektive kvinnor i text och bild.
- Har vi med äldre personer, yngre personer, personer med olika bakgrund och funktionsförmåga på bilder osv.
- Vem är aktiv på bilder och vem är passiv, vem ler och vem ler inte mm.
- Hur många män syns på bilder, nämns i text, intervjuas osv. Detta kan även ske intersektionellt och då läggs det även till fler perspektiv tex hur många äldre kvinnor med utländsk bakgrund finns med? Eller hur många yngre män med funktionsnedsättning? Hur förhåller vi oss till staden som norm eller en vithetsnorm?
- När koll görs utifrån normer kring kön (genus) kan stereotyperna kring manligt och kvinnligt från punktlistan på bild 7 användas. Finns det en tendens att män beskrivs mer enligt stereotyperna för manligt och vice versa?

När ett nuläge och ett önskat läge för ett mer normmedvetet och normkritiskt verksamhetsutförande och/eller kommunikation tydliggjorts kan åtgärder genomföras för att minska begränsande normer i verksamheten och göra kommunikationen mer normkritisk och normutmanande.

Tips!

- Titta även på; reklam, nyhetssändningar, hemsidor, rapporter, Twitter flöden, bilder, vilka exempel som lyfts fram

Titta igenom kommunikationsmaterial, arbetssätt eller hur bemötande sker med normkritiska ögon! Vilka normer hittar ni?

Utifrån diskrimineringsgrunder	Kön	Könsidentitet/ könsuttryck	Etnisk tillhörighet	Religion eller annan trosuppfattning	Funktionsnedsättning	Sexuell läggning	Ålder
I text/i samspel människor emellan:							
<i>Vad berättas?</i>							
<i>Vem berättar/ skriver?</i>							
<i>Vem får talutrymme?</i>							
<i>Förstärks stereotyper?</i>							
<i>ordval</i>							
På bild/ i samspel människor emellan							
<i>Vem finns på bilden? (Representation)</i>							
<i>Kroppshållning – vem är aktiv/passiv, subjekt/objekt</i>							
<i>Grodperspektiv/ helikopterperspektiv?</i>							
<i>Förstärks stereotyper?</i>							

Tips!

Titta även på; reklam, nyhetssändningar, hemsidor, rapporter, Twitter flöden, bilder, vilka exempel som lyfts fram

Titta igenom kommunikationsmaterial, arbetssätt eller hur bemötande sker med normkritiska ögon! Vilka normer hittar ni?

Utifrån olika arbets-, kunskaps- och samhällsområden	Stad och land	Bransch	Hållbarhet Samtliga tre dimensioner? Separat eller integrerat?	Jämställdhet	Barnperspektiv	Integration	Intersektionellt Vilka maktordningar hänger samman?
I text / i samspel människor emellan:							
<i>Vad berättas?</i>							
<i>Vem skriver?</i>							
<i>Vem får talutrymme?</i>							
<i>Förstärks stereotyper?</i>							
<i>ordval</i>							
På bild / i samspel människor emellan							
<i>Vem finns på bilden? (Representation)</i>							
<i>Kroppshållning – vem är aktiv/passiv, subjekt/objekt</i>							
<i>Grodperspektiv/ helikopterperspektiv?</i>							
<i>Förstärks stereotyper?</i>							

Föreställningar och idéer om vilka handlingar och uttryck som är manligt respektive kvinnligt (genus, normer)

Manligt - autonomi

- Stark
- Teknisk
- Förnuft
- Logik
- Självständig
- Offentlig sfär
- Intellekt

Självständighet, rationalitet, målmedvetenhet, pondus etc.

Kvinnligt – intimitet

- Svag
- Oteknisk
- Känsla
- Intuition
- Relationsinriktad
- Privat sfär
- Kropp

Omvårdande, känslsam, relationsinriktade, mjuka etc.